

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ**

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
Кафедра соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

***«КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ»***

24 квітня 2019 року

м. Київ
2019

*Хоменко Г.В., аспірант кафедри
соціальної філософії, філософії освіти та
освітньої політики факультету
менеджменту освіти та науки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, молодший
науковий співробітник*

ПЕДАГОГІКА ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПОСТКОНФЛІКТНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анексія Криму та окупація частини території Донбасу з боку РФ у 2014 році призвели до загострення внутрішнього конфлікту, а також соціальної дисгармонії в межах українського суспільства. У той час як кандидати на посаду Президента України обіцяють незабаром повернути втрачені території, вчені постають перед проблемою майбутньої інтеграції цих територій на засадах формування спільної національної ідентичності. Сформуванню почуття ментальної приналежності до української культури, цінностей та традиції можливо за допомогою освіти, зміст якої глибоко пронизаний гуманістичними світоглядними ідеями, патріотизмом до “свого” і поміркованою толерантністю до “чужого”. На сучасному етапі вища освіта, зокрема, є надзвичайно важливим інструментом відновлення цілісності української держави та зміцнення її позицій у європейському економічному та соціокультурному просторі.

Мета даної роботи полягає у науковому обґрунтуванні перспективи розвитку миробудівництва у сфері вищої освіти України з позицій соціально-філософського аналізу.

На сьогодні функціонування вищої освіти в Україні регулюється на основі закону про Вищу освіту, який був прийнятий Верховною Радою в 2014 році. У порівнянні зі своїм попереднім аналогом, який діяв з 2002 року, у ньому йдеться про академічну автономію вищих навчальних закладів, контроль за якістю освітніх послуг, запеклу боротьбу проти плагіату, незалежність студентського самоврядування тощо. Водночас, у ньому не має жодного слова про місію університету у сфері миробудівництва. Можна припустити, що це пов'язано із вказаною автономією вищих навчальних закладів, згідно з якою кожен виш має повноваження обирати власну траєкторію розвитку. Через це виникає подібна ситуація, коли більшість вищих навчальних закладів залишається поза впливом на поширення ідей миру у суспільстві.

Для того, щоб з'ясувати перспективи розвитку миробудівництва у сфері вищої освіти, потрібно зрозуміти що саме може зробити виш, коли держава перебуває у стані постконфлікту. Під постконфліктом мається на увазі той період, коли певне збройне зіткнення де-юре вже завершилося,

проте миру як такого ще немає і все ще залишаються подразники, які у будь-який момент можуть призвести до ескалації конфлікту, а іноді – відвертої війни чи геноциду. Як демонструє минуле та сьогоднішня, підписання акту про мир на найвищому політичному рівні досить часто буває замало задля повноцінної перемоги над конфліктом.

Оздоровлення постконфліктного суспільства через вищу освіту може здійснюватися найрізноманітнішим шляхом. Зокрема, у грудні 2009 року Норвезький центр міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти провів семінар на тему «Університети як агенти для відновлення, демократії і ісприятливого управління в постконфліктних районах», проаналізувавши досвід з миробудівництва окремих країн – Індонезії, Шрі-Ланки, Непалу, Південного Судану і Уганди. У більшості доповідей було зауважено, що університети можуть сприяти миробудівництву, просто роблячи те, що вони роблять зазвичай – викладаючи і досліджуючи, але охоплюючи широкий спектр діяльності, від потенціалу зміцнення психічного здоров'я, реінтеграції жертв конфлікту і просування ідей демократії. Вивчення специфіки цих трьох аспектів миробудівництва є пріоритетним в контексті реалізації поставленої мети у даній роботі.

Роль університету у процесі миробудівництва переплітається із його основними функціями у суспільстві. У розумінні Р. Маккалістера академічне середовище університету відповідає в першу чергу за надання високоякісних навчальних послуг, служіння ідеям добра та справедливості, а також дослідження механізмів врегулювання конфліктів між людьми [3]. Створення освітніх програм з медіації та врегулювання конфлікту на базі соціологічних та психологічних факультетів є однією з тенденцій сучасної вищої освіти у сфері миробудівництва. Україна має вивчати міжнародний досвід у цьому напрямку та помірковано адаптувати його до місцевих соціально-політичних особливостей.

Перший український вищий навчальний заклад, що запровадив освітню програму присвячену боротьбі з конфліктом, є КПІ імені І. Сікорського. З 2017 року на базі цього університету кожен бакалавр соціології має змогу вступати до магістратури за відповідним напрямком. Ця освітня програма передбачає вивчення наступних курсів: «Соціологія конфлікту», «Конфлікти в світовій політиці і сталому розвитку», «Моделювання та прогнозування соціальних конфліктів», «Теорія та практика ведення переговорів», «Політичні інструменти соціального примирення», «Теорія та методологія сучасної конфліктології», «Психологія конфлікту та медіаційних практик», «Основи відновного правосуддя» [1]. Водночас, не хотілося б зводити вагу освіти миру лише до створення профільних програм чи навчальних дисциплін, що пов'язані з врегулюванням соціальних конфліктів. Освіта миру має бути одним із фундаментальних філософських принципів вищої освіти загалом задля того, щоб кожен сучасний випускник мав змогу оперувати інноваційними підходами у процесі аналізу різноманітних конфліктів, їх своєчасного виявлення та профілактики.

Хоча університет є єдиним і неподільним організмом в якому зазвичай функціонує чимала кількість науково-педагогічних співробітників різноманітного профілю, варто зосередитися на можливостях деяких окремих його наукових галузей. Зрозуміло, що позитивний вплив на свідомість людей має бути здійснений, в першу чергу, університетськими психологами у межах безкоштовних та широкодоступних кабінетів з психології. Це стосується як колишніх військових (комбатантів), так і звичайного мирного населення, яке протягом тривалого часу перебувало у зоні підвищеної напруги. Не секрет, що життя на лінії зіткнення є надзвичайно шкідливим для психічного здоров'я людей, які змушені страждати від перманентного стресу, страху за себе та своїх близьких, відчуття цілковитої невизначеності з приводу майбутнього. Через це психіка таких осіб має стати об'єктом пильного аналізу з боку професійних фахівців у галузі психології, що працюють на теренах університету.

Не менш важливою є психологічна допомога військовим, які у минулому брали участь у конфлікті. Мова йде не лише про тих осіб, що зазнали тяжкого поранення та внаслідок цього отримали інвалідність, але й усіх тих, хто протягом певного часу перебував на фронті, був змушений вбивати людей та бачити на власні очі загибель свої товаришів. Для таких людей війна не закінчується з моменту підписання того чи іншого акту про перемир'я, оскільки свідомості кожного з них доводиться заново навчатися жити в умовах мирного неба над головою. Варто зважати на те, що людина, яка хоча б один день була на війні, вже ніколи не зможе бачити світ таким, яким бачать його інші члени суспільства.

Державна політика у сфері освіти України не може не враховувати інтереси людей, які захищають суверенітет і територіальну цілісність своєї країни. Саме тому вироблення якісної законодавчої бази у сфері захисту прав військових та переселенців, а також її імплементація в життєдіяльність соціуму є важливим кроком на шляху до миробудівництва. Окрім державних органів влади важливу роль у процесах миробудівництва через освіту відіграють міжнародні організації. Зокрема, центр з міжнародного врегулювання конфліктів запропонував «Цільові міжнародні програми допомоги» на період від п'яти до десяти років після закінчення війни з акцентом на просування соціальних програм і економічного зростання. У цьому випадку йдеться не лише про соціально-психологічну реабілітацію населення у вищих навчальних закладах, але й про можливість забезпечення гідної оплати праці.

Український філософ та громадський діяч С. Терепицій в інтерв'ю «Ідеаліст медіа» точно зауважив, що вища освіта є відстороненою від реальної ситуації на ринку праці. У зв'язку з цим випускники ВНЗ змушені йти працювати не за спеціальністю або ж отримувати низьку заробітну плату. На його думку, кожна людина, яка вступає до вишу у метафоричному сенсі стоїть у черзі за квитком на потяг, проте немає жодних гарантій на рахунок того, що вона все ж таки до нього потрапить. Буває ситуація, коли місце, яке вказане у квитку, відсутнє у потягу. В іншій ситуації, на цьому

місці вже хтось сидить, маючи такий самий квиток [2]. Подібні філософські роздуми мають безпосереднє відношення до проблеми постконфліктного миробудівництва, оскільки ніщо так ефективно не захищає людей від насилля як знання, помножені на перспективу гідної заробітної плати та стабільну зайнятість у суспільстві. Саме зайнятість не в останню чергу надає можливість людині прагнути до реалізації певних життєвих цілей, надійно захищаючи її від участі у конфлікті.

Таким чином, якісна вища освіта має допомогти українському суспільству побороти негативні наслідки конфлікту та у перспективі перейти від тимчасового до сталого миру. Роль університетів у миробудівництві полягає не лише у створенні освітніх програм з медіації, але й у застосуванні усього комплексу гуманітарних дисциплін, які сформулюють критичне мислення у громадян своєї держави, дозволивши їм об'єктивно ставитися до конфліктної реальності. Університет має працювати над усуненням тригерів конфлікту, збільшуючи інтенсивність наукових досліджень у сфері соціології та психології конфлікту.

Джерела:

1. Офіційний сайт Київського політехнічного інституту ім. І. Сікорського <https://fsp.kpi.ua/ua/nova-spetsializatsiya-vregulyuvannya-konfliktiv-ta-mediatsiya-spetsialnist-054-sotsiologiya/>
2. Терепищій С. Про те, як за допомогою освіти виростити щасливу і успішну особистість. Інтерв'ю IDEALIST.media. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4Pr8DEeY39Q>
3. McCallister, R. J. (1976). Service, teaching, and research: Old elements in a new academic melting pot. *Journal of Higher Education*, 47(4), 471-480.
4. Terepyshchyi S. Futurology as a subject of social philosophy (Przyszłość jako przedmiot badań filozofii społecznej). *Studia Warmińskie*, 2015. Vol. 52. P. 63-74.
5. Svyrydenko D. Divided Universities: The Postcolonial Experience of Contemporary Ukrainian Higher Education. *Future Human Image*, Vol. 7, 2017, pp. 128-134.
6. Bazaluk O., Svyrydenko D., Terepyshchyi S. Structural-functional models of integration and reintegration of Ukrainian educational landscape. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2017, Issue 5, pp. 163-168.
7. Terepyshchyi S. The Concept of "Knowledge Society" in the Context of Information Era. *Studia Warmińskie*, 2015. Vol. 53. P. 77-84.
8. Svyrydenko D. Academic mobility as "brain drain" phenomenon of modern higher education. *Studia Warmińskie*, Vol. 54, 2017, pp. 361-371.
9. Terepyshchyi S. Educational Landscape as a Concept of Philosophy of Education. *Studia Warmińskie*. 2017. Vol. 54. P. 373-383.
10. Savenkova L., Svyrydenko D. Academic Mobility and Academic Migration Issues: the Case of Ukrainian Higher Education. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, No. 13, 2018, pp. 57-65.

11. Свириденко Д., Терепищій С. Сценарії реінтеграції української вищої освіти: філософський аналіз та оцінка перспектив. Освітній дискурс: збірник наукових праць, Вип. 8(9-10), 2018, С. 59-70.
12. Terepyshchyi S., Dunets V., Kalach D. Challenges of Hybridity in Transcultural Identity: A Case of Displaced Universities. Studia Warminskie, 2018. Vol. 55. P. 119-130.
13. Терпищій С. О. Ідентичність сучасних освітніх ландшафтів в контексті проблем інтернаціоналізації. Гілея : науковий вісник : Зб. наук. праць / Українська АН. - Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. - Вип. 105 (2). - С. 219-223.
14. Терпищій С. О. Причини та витоки глобалізації освітнього ландшафту. Вища освіта України. 2016. №1 С. 22-29.
15. Terepyshchyi S. Modern Theories and Models of Decision Making at Education Policy. Гілея : науковий вісник : Зб. наук. праць / Українська АН. - Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. - Вип. 96. - С. 334-339
16. Терепищій С. О. Сучасні освітні ландшафти. – К.: «Фенікс», 2016. – 309 с.
17. Терепищій С. О., Дунець В. Б., Додонов Д. Р. Досвід переміщених університетів Російської імперії під час Першої світової війни. Гілея: науковий вісник, 2018. Вип. 135 (№ 8). С. 279–284.
18. Терепищій С. О., Хоменко Г. В., Заїчко В. В. Освітня діяльність переміщених (евакуйованих) університетів України у Другій світовій війні. Гілея: науковий вісник, 2018. Випуск 138 (№ 11) Ч. 2. Філософські науки. С. 213-218.

*Чабанов В. Г., старший викладач кафедри
філософських дисциплін
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
кандидат філософських наук*

В майбутньому неписьменним буде не та людина, яка не вміє читати.

Це буде людина, яка не знає, як вчитися

Е. Тоффлер

«ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЙНА ОСВІТА» В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Динамічні зміни в сучасному світі, суспільних відносинах, ціннісно-світоглядних засадах спонукають до пошуку відповідей на нові виклики в сфері філософії освіти. Одним із таких підходів є «проблематизаційна» освіта. Аналіз комунікативних процесів, співвідношення особистісного і суспільного, формування критичного аналітичного мислення до сприйняття реальності сьогодення стають основними її завданнями.